

Akit nem üt meg az áram

Na de miért is ütné? Mert híre ment, hogy egyszer játszadozott véle, s még csak fölcimpája sem rezzent. Nem a bolondos rekordok, a LEG-ek könyvét lapozgatom, mely minden esztendőben beszámol valamely feltűnési viselkedésben szenvedő celektől, ki autózásokat reggelizik, vagy épp pirosuló parázson végzi délutáni sétáját mezítláb —; egyszerű, megviselt munkásarcot firtatok, melynek sűrű redői közt, akár szárazság utáni finoman repedezett földkérgen megvillan némi fanyar, napsütötte derű. Nyújt némi kornélküli jelleget e tagbaszakadt ember vonásainak.

Mikor és hol épült ez az arc, Szabó János? Elhihetem, nem itt a tömbház mögötti gyepen, s nem a tegnapelőtt. A háború utolsó dörrenései vették rá az első riadalmakat, azóta csak mélyül és szelidül. Ami pedig azt a villanyárammal kapcsolatos históriát illeti, szóra sem érdemes — legyint. Gyöngve vicc volt az egész, régi, szóra sem érdemes. Azaz mégsem olyan gyöngécske: egy láda sör volt a tréfa bére. Abban fogadtak ugyanis újdonsült munkatársaival, hogy ő eleven kapcsolatot teremt a hálózati árammal, s semmi bántódása nem leszen. Éleset sziszegtek, mikor nedves talajon állva konnektorba dugott két százás szeget. És arcizma csak nékik rándult, mert nem vették észre, hogy picikét megemelte jobb lábát. Azt sem, hogy a másik fából. Csak mikor már együtt kortyolgatták a söröket, akkor árulta el a turpisságot.

Megvallom, első látásra nekem sem tűnt fel kesernyés humorú emberem rokkant volta; azok viselik csak ily természetességgel bajaikat, kik régesrég leküzdötték belőle fakadó ki-sebbrendűségi érzéseiket.

Megkérdezhetem hát én is: munkabaleset? Vagy még a háború? Nem, a háború az csupán az édesapját vitte el, tragikus fintorral épp negyvennégy szeptemberében. Azaz hogy egy fél évvel később mégis a háború egyik hulló foga kapott utána még az ő féllábjának is: Hitler! — csap lábszárára, ahol most a sípcsontnak kellene érzékenykednie. Érdekelne a dolog, már csak azért is, mert akkortájt magam még kisdédként fülelhettem az utolsó becsapódó lövedékeket. És azt beszélik, nemzedékemben innen a hadviselésnek felfokozott idegrendszerben való folytatása. Mesebeszéd, meglehet.

De az már nem, hogy negyvenöt májusában az Arad melletti Szapárligetben hét tizeszten-dős legényke csudalövedéket indult látni a futballpálya melletti rétre. Tudták, mert előző nap meglesték — milyen a gyermek —, valami nagy-nagy csoda lappanghat abban, ha már Martencsik Vili oly loppal hozza szekéren valahonnan egy Zimánd melletti elhagyott harctérről. Martencsik nagygazda volt — legyen neki könnyű a föld: később tébolydában lelte halálát — féltette traktorait, négy-öt malmát a beköszöntő új rendtől, s mutatós tűzijátékot óhajtott rendezni a király születésnapjának tiszteletére. Csak később tudódott ki: a délutáni futballmeccsre összegyűlt tömegben remélte a szemtanúk hálás gyülekezetét. Csakhogy valami nem jött össze, az a Martencsik nem nagyon érthetett a háborúból visszamaradt tűzszerszámokhoz, legalábbis óvatosabb volt, mint a gyanútlanul kíváncsi gyermekek, kik 1945. május 10-én mind a heten a levegőbe repültek. Szabó János, ki tíz nap múltán tért magához, többre már nem emlékszik. Kósa Gyuri, Sebők Jóska, Harmath Bálint, Brindesen Gyuri neve ma már csak szívet sajgató emlék, Farkas Tóni mellette halt meg a kórházi ágyon, melyen, mikor ő először kinyitotta szemét, édesanyja ült, aki nem tudta, nem volt lelke elárulni neki, hogy mitől érzi ő oly könnyűnek a bal lábát. Bizony ketten maradtak csak életben — csupán huszonegy helyen vagyok kilyukasztva, legyint fanyar, rezignált mosollyal —, ketten Bumbach Tónival, kivel tragédiát megélt barátság őriződik, s úgy keresik néha egymást, miként mások érettségi találkozóra járnak.

És élet következett utána, anyameleg tekintet kísérte, fél lábbal is helyét két lábon meg-

álló, akarakterősítő kemény negyven év. Elvégezte az elemi iskolát, rengeteget olvasott, és hordozta mozgásban korlátozott voltát képzelete tengereken túlra, messzi földrészekig és dszungelekig. Faluja tanácselnöke IMSZ-titkárnak vette maga mellé, közben kitanulta a gépészmesterséget, majd az utazni vágyás az ország belseje felé vonzotta, Székelyudvarhelyen kötött — bizony balul sikerült — házasságot, melyet vigasztal idén érettségizett, apjához ragaszkodó nagyfia, kinek az udvarhelyi fémforgácsoló üzem biztosít jövőt. Ez itt körös-körül, mutat körbe a sepsiszentgyörgyi Szemerja negyedből napsütötte tiszta időben az egész a Fogarasi-havasokig látható Kárpátkanyaron, több mint évtizede elvászthatatlan otthona. E lakónegyednek, mely akkor még csak épülőfélben volt, földgyaluvál ő egyengette eljövendő útjait, itt élnek barátai, kik talpig megbecsülői; most utazott külföldre a nyomdász Laci is, ki bicskát ígért ajándékba, s bizonyos, hogy el is hozza.

Kuporgok Szabó János mellett a tömbház árnyékában, szerszámokat kézügybe adogatva, míg javítgatja a népjóléti tanácstól frissiben kapott 175 köbcentis, CZ márkájú háromke-rekű motorkerékpárját. Nem is javítgatja, csak kicseréli a szemeringet, ha már gépész az ember, ne kelljen majd taszigálnia, hogyha majd esetleg valami fennakadás léssen. Minthogy a múltbat is maga fabrikálja önmagának, de még egyik bajtársának is készített egyet a télen, mert jó valamire a gyári portéka, de aki jövés-menésre használja, csak az tudhatja, miként kell illeszkednie. Messzi előre lát, úgy érzi, dolgoznia s élnie kell még addig, míg legalább két rendet elváslal.

Elnézést kér az én barátom, kit nem ér az áram — mosolygok fanyar derűjével magam is —, mert egyszer már nagyon régen, alaposan megütötte —, elnézést kér, föl kell baktatnia otthonába, megtekinteni, nem kozmált-e oda a tűzhelyen hagyott tűzdelt birkacomb. Aki megtűzdéli a birkacombot, nem lehet magányos ember, az nem csupán magának főz, az egyedülvaló ember fal időnként csak amúgy, köröm közül. Minthogy két ép lábón jövő-menő emberek is akadnak az életben, kik nem tudják megvetni lábuk, s akad, lám békés időből való hadirokkant, kibe konok életerőt táplált egy világégés utáni békeidő, szívós munkával épített belső energiát — ez lenne talán egy élet titka, melyet magamfajta kívülálló, de sorsokkal még azonosulni képes kortárs til-túl megsejthet.

Ha sírokról hajt ki a remény

Állok a Temetődombon: utolsó nagyszülőm a halott. Körül a kicsiny sereg: negyven házat is alig számláló falucska *minden* dobogó lelke s esőmart tekintete ünnepi gúnyában seregel, mert társuk a százados gondban közéjük megjött, burrogó koporsós masinán a 88 évet megélt Erzsi néni van itt, kinek tízévi távolléte alatt elméjének s házának udvarát hiába nőtte be lassún a mész és a fű, csöppnyi nyikómenti falujába végül is mertért, Székelyszentmiklós vénült, ráncossá rándult szívébe, honnan a századvég háromszor annyi gyermeket küldött a világba, mennyi most lakja, sodorván messzire őket, hogy élők is haza alig találjanak, nemhogy a holtak; várja hát őt is kulcsolt ujjak közt billegő virág képében kegyelet, mert felébredt a közös emlékek háza, régi kalákás nyaraktól, csattogó szérűkből, sziszegő kulákévekből s önfeledt majálisokból csap föl az együvértartozás pislogó melege-fénye; s lám: a falu összes férfi-ja: mind a *tizenkét* ötven és hetven közötti ember (újmodi Kőműves Kelemen?) ássa özvegy Farkas Jánosné született Kibédi Erzsébet sírját inatszakajtón, akárha mindük a magáét ásná, s mintha csak hinnék: szétporló testüinktől köttetik örökkévalóvá majdan az együvértartozás földje — — —

Állok a Temetődombon, turkál hosszú ujjával hajamban a szél, firtatván ő is: mi mászkálhat a negyvenesztendő ember fejében, midőn utolsó nagyszülőjét is temetvén, újabb

szakadéktátongató férfikorba ér; hátsó gondolatfürkésző, s hangtalan szívbéli hangokat is lehallgató mikrofontalpat hajlít ajkam elé: miként cselekedett kegyelmed az elmúlt négy évtized ezüst zivatarai alatt, miként bujkált Szent Mihály lova elől, hogy ily ép bőrrel megúsztá, holott dicső elődei már huszonhat évesen, már harminckét esztendősen magukra húzták az életmű márványtömbjeit; volt-e értelme, s mi lett volt légyen értelme annak, hogy a gondviselés kegyelmesebb markából kiszökve, fehér papírlapok villámaival világította be éjszakáit, s újkori sámándalokat dúdolvá dúlta fel az elsüllyedt temetőket, lézertekintettel könyörgvén ki ősei csontját a földből, mely, lám, továbbra is inog és remeg, szivacsként issza be az élők seégeit; haszna mi volt, a márciusi a júliusi dalnak, ha nyárra amúgy is ősz jött, s télre májusi hózivatar; hát az esengés, kegyelme iránt a Hónak, és dérutótt, hótömte létben a társkövetelő példabeszéd, ha negyven felé már lassún elhagynak az élők, a társak, rendre a villogó bokájú lányok, s illó barátok bújnak a földbe vagy távoli ködbe...; s a csörte, a vágta, bitang barmok bőrén ostornak csattogása, dalba szelidülés, gögölődés versbe — jó mire volt?!

Állok a Temetődombon, pici levélfülekkel fülelő gallyaknak mondom, szólok a szélbe: faggatódzó kérdések, ne bántsatok! — : költő nem voltam én; én csupán *féltem*. Leféltem szépen e negyven esztendőt, s mert ráncos bőrű, bőgő és didergő csecsemőnek szültek engemet is, hát betakartak bolyhos altatódallal,¹ s már riadoztam: ne múlna fölültem a melengető ének; raktam csűszából pajtát, homokból várat: össze ne duvadna! — lélegzetvisszafojtva dúdoltam varázsigéket; szerelmes voltam egy vékonyka csontú, pici leányba: „Zsuzsanna, te is megszeress!” — dönögve remegtem érte; másztam a hágót, a Nagyszorosét, melynek tetején, fönna a Temetődombon izzott a Nap, és rántott vissza a sár, és magába szívott a hó: hórukkos, káromló-esdeklő szókkal vacogón kúsztam a fényre; és éjszakák jöttek, szobáim elerdősödtek, ágroppanások, vadmorranások lakták bútoraim, s a hörgő vízcsapokból is dzsungeli fenevadak bőgtek; és féltem a loppal lebbenő lepkét, az esték vállamra zúduló testét, s vontam magam elé papirost: mécesst?; s a világ kitágult, kiöblösödött előttem a föld s az ég, Erdély szívéből messzi tengerekig és bolygókig láttam, s hogy nem kél föl többé a Nap: riadoztam érte; s fénylett kincsekkel bévülről rakottan a bőröm, bronzlott!, s ha ellenem vonuló kések pengtek, élük hogy kicsorbult már őket is féltem; remegtem a rétet: míg alszik, elhagyja a harmat, a tölgyet: álmában kidöndül; nem vennék észre nélkülem a dolgok, ha velük csodák történének?; féltem e lélekkel csordultig meglakott tájat: ha titka van, álmában ne beszéljen!, mert elindul egyszer egy fűszál, elviszi anyám egyetlen mosolyát, minthogy hullámozó mezők, tarajló szántók áradatával úsztak el nagyszüleim, s már csak sírok a bóják, s hogy hantokon nyüzsgő, ecetes hangyák nyelvemet némává nehogy bezsibongják, gyásztalan, piros torokkal, fölsebzett szájjal dúdoltam darabos, szederjes szokat, zöld lombú igéket, kalapáló szívvél, mint ki az éjben sírok közt füttyörészet; de költő nem voltam, költő én nem; énekeltem csak félelemből a rettenet ellen, tizenkét sírásó ember verejtkéhitével, az együvértartozás ribanc reményével állva meg itt a Temetődombon, zúgva szembe a széllal :-

félni kell bátran! S élni. Élni.